

Gabriel SZAJNA*
Wojciech J. CYNARSKI**

95-lecie działalności Polskiego Związku Szermierczego

Streszczenie

Jubileusz 95-lecia Polskiego Związku Szermierczego jest okazją do przedstawienia genezy i działalności związku. Szermierka, dawniej sztuka walki, była umiejętnością władania białą bronią. W Polsce miała bogatą tradycję, która nawiązywała do etosu rycerskiego.

W artykule przedstawiono rozwój szermierki jako dyscypliny sportowej w Polsce na przestrzeni XX i XXI wieku. Działalność Związku Szermierczego objęła organizację turniejów szermierczych, wyznaczyła regulaminy i rozporządzenia dotyczące działalności klubów sportowych. Związek nadzorował przygotowanie polskich szermierzy do udziału w międzynarodowych turniejach i igrzyskach olimpijskich. W opracowaniu przedstawiono sylwetki działaczy, którzy wnieśli istotny wkład w rozwój polskiej szermierki. Odtworzenie 95-letniej historii i działalności Polskiego Związku Szermierczego służy sportowej edukacji historycznej i może okazać się przydatne w wychowaniu patriotycznym, moralnym i sportowym dzieci i młodzieży oraz przyszłych pokoleń Polaków.

Słowa kluczowe: 95 lat Polskiego Związku Szermierczego, historia szermierki, polskie kluby szermiercze.

Wstęp

Jubileusz 95-lecia Polskiego Związku Szermierczego jest okazją do przypomnienia wydarzeń związanych z jego powstaniem, uwarunkowaniami i organizacją, powołaniem pierwszych kół i klubów szermierczych oraz aktywną działalnością działaczy ze Lwowa, Warszawy, Krakowa, Poznania i Katowic. W działalności związku można wyodrębnić dwa okresy: pierwszy – powstanie

* dr, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Wychowania Fizycznego; email: gszajna@ur.edu.pl

** prof. zw. dr hab., Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie, Wydział Wychowania Fizycznego; e-mail: cynarski@ur.edu.pl

i działalność do 1939 r., oraz drugi – reaktywowanie związku w 1945 r. i jego funkcjonowanie do 2017 r.

Najpopularniejszym argumentem na rzecz szermierki jest odwoływanie się do tradycji, poparte przykładem Michała Wołodyjowskiego – znakomitego szermierza, którego barwny opis przedstawił Henryk Sienkiewicz w Trylogii.

Polacy odziedziczyli po przodkach pamięć pełnych chwały czynów oręża polskiego, impet rycerski i szczery sentyment do szabli, ale nie odziedziczyliśmy odrębnej narodowo polskiej metody szermierczej. Użycie broni białej nie ma nic wspólnego z młynkami i wiatraczkami, wykoncypowanymi w Łubniach, czy gdzie indziej, przez tak bliskiego sercom naszym pana Michała¹.

Do państw, które były prekursorami fechtunku w Europie, zalicza się Hiszpanię, Włochy, Francję, Anglię i Niemcy. Genezę szermierki sportowej można wyodrębnić na przełomie XVIII i XIX stulecia, w którym przestała ona służyć tylko fizycznemu unicestwieniu przeciwnika, lecz stała się również sztuką ruchowej sprawności i kunsztu walki na białą broń. Przełomowe znaczenie w tym względzie miało użycie maski chroniącej twarz szermierza oraz zabezpieczeń na końcu floretu, który najpierw był używany tylko do ćwiczeń, a następnie także w spotkaniach zawodniczych. W szermierce floret to misterna broń o lekkiej, giętkiej klindze, czworokątnym przekroju; rozwinął finezję walki i jej estetyczne piękno. Pojedynkowa szpada – znacznie cięższa, ze sztywną klingą o przekroju trójkątnym, z szeroką dużą gardą – wymagała odrębnej techniki i nie ograniczała pola pchnięć żadnymi konwencjami. Floret pozostał bronią artystyczną, a szpada konwencjonalną i skuteczną. Maska i floret, ozdabiające podręcznik Domenica Angela pt. *Szkoła szermierki*, wydany w Londynie w 1763 roku, wyraźnie wskazuje na pojawienia się w Europie szermierki sportowej², o której będzie można mówić z chwilą powstania pierwszych stowarzyszeń i klubów w XIX wieku.

Odmiernym torem przedstawia się ewolucja szermierki na szable. Początkowo stosowana na wschodzie w krajach azjatyckich i arabskich, przez Węgry i Polskę dotarła do Europy. W zastosowaniu była popularną bronią kawalerii w XVII i XVIII wieku. Na kontynencie europejskim nauczanie walki na szable oparto o metody: francuską, włoską, hiszpańską, niemiecką i staropolską. Jednak Polska, pozbawiona na długi czas bytu politycznego i narodowej armii, nie zdołała utworzyć własnej szkoły szermierczej, dlatego stosowano w nauczaniu metody zapożyczone z krajów Europy. Należy jednak zaznaczyć, że w nauczaniu tym występowały staropolskie elementy sztuki walki na szable.

Do pierwszych placówek fechtunku należały w przedrozbiorowej Polsce Collegium Nobilium, i Szkoła Rycerska³. W XVIII wieku rozpowszechniona

¹ T. Zubrzycki, *Dzieje sztuki szermierki*, „Stadion” 1924, nr 51, s. 21.

² Z. Czajkowski, *Od sztuki władania bronią do sportu szermierczego*, „Kultura Fizyczna” 1968, nr 5, s. 215–221; R. Wroczyński, *Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu*, Wrocław 1979.

³ W. Lisowski, *Polskie Korpusy Kadetów*, Warszawa 1982, s. 11.

wśród młodzieży szkolnej formą zabawy była walka na palcaty⁴. Jędrzej Kitowicz opisuje:

Drugą zabawą podczas rekreacji były kije, zwane palcatami, w które pojedynkowali się studenci dwaj a dwaj ze sobą. Ten sposób wielce był potrzebny dla stanu osobliwie szlacheckiego, jako wprawiający młodź do zręcznego w swoim czasie użycia szabli, którą nasi przodkowie na wojnach najczęściej dokazywali. Jakoż było się temu przypatrzeć, kiedy się dwaj dobrali do palcatów, bili się aż do z mordowania, a tak sztucznie każdy się palcatem swoim układał, zastawiając się ze wszystkich stron oraz wzajemnie adwersarza swoim przyjęciem sięgając, że żaden żadnego ani w głowę, ani w bok, ani po bokach nie mógł dosięgnąć. I tacy to byli już metrowie do wprawiania i uczenia drugich. Co się trafiło i między profesorami młodszymi, tak jezuitami, jak pijarami, że się w kije arcyprzednio bili. Te tedy palcaty u studentów były w najczęstszym używaniu, nie tylko na rekreacjach, ale nawet i w samych szkołach, nim nastąpiła godzina lekcji⁵.

Szermierka na palcaty była długo popularna wśród młodzieży szkolnej. W Polsce nauczano fechtunku szablami według założeń szkoły francuskiej i włoskiej. Należy podkreślić, że do ćwiczeń szablami dodano elementy staropolskiej szermierki⁶.

Pierwsze szkoły i stowarzyszenia szermiercze

We Lwowie wprowadzono szermierkę na Uniwersytecie Lwowskim w 1817 r. Jednak początki zorganizowanej działalności i rozwoju akademickiej kultury fizycznej należy przypisać Czytelni Akademickiej – studenckiej organizacji o charakterze kulturalno-oświatowym powołanej przy Uniwersytecie Lwowskim. W ramach tej społecznej organizacji działały koła studenckie umożliwiające rozwijanie zainteresowań, organizowanie odczytów, wykładów i dyskusji. Pierwsze, jeszcze nieformalne koło szermierzy działało od 1848 r.⁷ Następnie powołano w 1878 r. Koło Szermierzy przy Czytelni Akademickiej we Lwowie, którego celem było „rozbudzenie zainteresowania do szermierki oraz podniesie-

⁴ Palcat – kij, pręt drewniany, opleciony słomą w formę kosza, używany do nauki walki bronią białą.

⁵ J. Kitowicz, *Opis obyczajów za panowania Augusta III*, oprac. R. Polak, Wrocław 1970, s. 96.

⁶ O polskiej metodzie nauczania szermierki na szable pisali m.in.: M. Starzewski, *Traktat o szermierstwie*, 1830; A. Durski, *Szkoła szermierki siecznej*, Lwów, 1879; K. Bryła, *Szermierz postępowy, czyli podręcznik polski do nauki szermierki szpadonem*, Stanisławów 1888; K. Bernolak, *Podręcznik szermierczy i krótki opis szabli polskiej*, Przemyśl 1898; M. Tokarski, *Szermierka bronią sieczną*, Kraków 1899; J. Żytny, *Krótki zarys szermierki na szable według systemu włoskiego*, Lwów 1900.

⁷ Opracowania publikowali: M. Łuczak, *Szermierka w Polsce w latach 1945–1989*, Poznań 2002; G. Pawlak, *Rozwój szermierki sportowej na ziemiach polskich od XIX w. do 1939 roku*, „Rocznik Naukowy AWF Warszawa” 1974, t. 19; T. Zubrzycki, *Z dziejów szermierki w Polsce*, „Stadion” 1927, nr 6, s. 4–5; S. Zaborniak, *Sportowe organizacje studenckie Lwowa i Krakowa działające przed rejestracją Akademickiego Związku Sportowego*, [w:] *Akademicka kultura fizyczna na przełomie stuleci*, PWSZ Krosno, 2009, s. 15–27; O. Hora, *Swit lwowski sportu 1900–1939*, Lwów, s. 82–84.

nie i pielęgnowanie ducha rycerskiego i poczucia ugrzecznienia towarzyskiego”⁸. Podjęcie działań na polu organizacji akademickiej kultury fizycznej na ziemiach polskich wspierał przebywający wówczas we Lwowie fechtmistrz Artur Marie. Działalność tego stowarzyszenia była krótka i z powodów finansowych koło zostało zlikwidowane. Kolejną organizacją akademików lwowskich była szkoła szermierki powołana w 1880 r. przy Uniwersytecie Lwowskim. Jej działalność utrzymywano przez dwa lata z subwencji Rady Miasta Lwowa. Wstrzymanie dotacji miejskich na dalszy rozwój tej placówki przyczyniło się do jej rozwiązania. Podobne problemy towarzyszyły działaniom kolejnych studenckich kół sportowych. Jednak Lwów pozostawał ważnym ośrodkiem rozwoju szermierki⁹. Lwowskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” organizowało w latach 1867–1875 kursy fechtunku. Ponadto działały prywatna sala szermiercza Artura Mariego¹⁰, w której fechtowali członkowie Klubu Oficerskiego i Towarzystwa Szermierzy, a także od 1880 r. szkoła szermierki w ukraińskim „Sokile”. Lwowski Klub Szermierzy, który kontynuował tradycje szermierki akademickiej, powołano w 1891 r.¹¹. Fechtunku nauczali: Fryderyk Dreher – były oficer artylerii, szermierz szkoły niemieckiej, następnie Jan Tychowski oraz Karol Bernolak – dyplomowany fechtmistrz w Wojskowym Instytucie Szermierczym w Wiener-Neustadt, który pokazywał szermierkę na szable według tzw. szkoły Hochterz Parade¹². Jednak Karol Bernolak opuścił szeregi lwowskich szermierzy i przeniósł się do Chyrowa, gdzie objął stanowisko nauczyciela szermierki i gimnastyki¹³. Stanowisko fechtmistrza w lwowskim klubie powierzono Arturowi Mariemu, a z końcem 1899 r. – Orazio Santelliemu¹⁴. „Gazeta Lwowska” odnoto-

⁸ „Kultura Fizyczna” 1966, nr 3.

⁹ J.F. Gaberle w 1854 r. założył we Lwowie Szkołę Fechtowania i Gimnastyki. Zob. R. Wasztyl, *Pierwsze lwowskie placówki wychowania fizycznego*, Kraków s. 86; tenże, *Wychowanie fizyczne i sport w Krakowie w latach 1773–1890*, Kraków 1993, s. 172–173.

¹⁰ Według J. Pogonowskiego (*O lwowskiej szermierce*, „Przegląd Sportowy” 1921, nr 33, s. 10), pod koniec XVIII wieku we Lwowie fechtmistrem był Francuz Marcin Marie, kontynuował tradycję jego syn Achilles i wnuk Artur.

¹¹ Lwowski Klub Szermierzy jako stowarzyszenie akademickie powołano wiosną 1891 r. z inicjatywy: Stanisława Hofmokla, Franciszka Jasińskiego, Wincentego Kirschnera, Ernesta Ment-schela, Tadeusza Moszyńskiego, Józefa Prokopowicza, Mariana Starzewskiego i Jana Waygarta, który został pierwszym prezesem. Lokal klubowy znajdował się we Lwowie przy ulicy Dominikańskiej, następnie przeniesiono go na ulicę Sykstuską. Klub współpracował z innymi stowarzyszeniami akademickimi, urządzał coroczne wieczory taneczne, ufundował stypendium dla ucznia Polaka w gimnazjum polskim w Cieszynie, klub działał do 1903 r.

¹² Metoda nauczania według szkoły francuskiej propagowana w szkole Wiener-Neustadt była oparta o technikę walki na szable z wykorzystaniem ruchów ręki z nadgarstka, zasłonę piątą zastępowała zasłona trzecia, a cięcia wykonywano rewersem klingi.

¹³ Był dyplomowanym nauczycielem szermierki i gimnastyki przy Gimnazjum prywatnym O.O. Jezuitów w Chyrowie (Bąkowicach).

¹⁴ Orazio Santelli, młodszy brat fechtmistrza Itala Santellego, wniósł w życie szermiercze Lwowa nowy element włoskiej szkoły szermierki na szable. We Lwowie prowadził zajęcia szermierki na szable w latach 1899–1902.

wał, że wybitnym szermierzem, który zdobywał laury dla lwowskiego klubu, był Kazimierz Moszyński¹⁵. Niestety, trudności finansowe doprowadziły do zmniejszenia liczby członków klubu, a brak czynnego uczestnictwa młodzieży akademickiej spowodował spadek zainteresowania tą dyscypliną.

W opisywanym okresie szermierkę uprawiano w Oficerskim Klubie Szermierzy, Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” i Towarzystwie Zabaw Ruchowych¹⁶. W czasopiśmie „Przewodnik Naukowy i Literacki” ukazał się znaczący artykuł pt. *Historia i psychologia szermierki* w opracowaniu dra A. Raciborskiego¹⁷. We Lwowie w 1912 r. powołano z inicjatywy inż. Kamienobrodzkiego i inż. Władysława Mańkowskiego nowy klub: Lwowski Klub Szermierczy.

Pierwsze wzmianki o Krakowskiej Szkole Fechtunku przy Uniwersytecie Jagiellońskim odnotowano w początkach XIX wieku. W latach 1817–1821 i 1827–1831 działała Szkoła Fechtunku w Collegium Iuridicum, w której nauczał Francuz Aleksander Tavernier, a następnie jego rodak Jan Chrzyciel Remy. Remy udzielał dodatkowych prywatnych lekcji „robienia pałaszem” na przełomie lat 1830–1831. Kolejnym fechtmistrem prowadzącym zajęcia był profesor Uniwersytetu F. Sapalski. Uczestnikami tych zajęć byli głównie studenci, którzy następnie zasilili szeregi powstania listopadowego w 1830 r. Lekcje szermierki cieszyły się wśród studentów zainteresowaniem i prowadzone były do reorganizacji Uniwersytetu w 1833 r. Pierwszym fechtmistrem w królewskim mieście Krakowie był A. Tavernier¹⁸. Decyzją władz Szkoła Fechtunku na Uniwersytecie Jagiellońskim została zamknięta w 1833 r., po jej rozwiązaniu w Krakowie przez kilka lat nie funkcjonowały placówki szkolące szermierzy.

W styczniu 1849 r. przybył do Krakowa egzaminowany pedagog i fechtmistrz Michał Starzewski¹⁹. Z końcem stycznia 1849 r. Starzewski otrzymał zgodę władz miejskich na otwarcie Publicznej Szkoły Szermierskiej, którego to zamiaru nie udało się zrealizować. „Natomiast latem tego roku zaczął on udzielać w Krakowie prywatnych lekcji szermierki, czym pozyskał sobie przychylność znacznej liczby uczniów i zadowolenie zwierzchniej nad nimi władzy”²⁰.

¹⁵ W 1896 r. na zawodach szermierzy amatorów Monarchii Austro-Węgierskiej w Wiedniu wśród 146 startujących szermierzy zakwalifikował się do drugiej kategorii, zdobywając srebrny medal. Był to szermierz o niesłychanie szybkiej i pewnej ręce, błyskawicznych ruchach i świetnej orientacji, energiczny, pełen bojowego temperamentu.

¹⁶ W Oficerskim Klubie Szermierzy – Santelli, w „Sokole” – Żytny, Samolewski, i Sedlaczek, a w Towarzystwie Zabaw Ruchowych – Rimay.

¹⁷ Dr A. Raciborski, profesor Uniwersytetu Lwowskiego i prezes Towarzystwa Szermierzy, autor monografii: *Historia i psychologia szermierki*, Lwów 1894.

¹⁸ H. Oszast, *Szkoła jazdy konnej i szermierki w Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej połowie XIX wieku*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1963, nr 4, s. 491–499. Aleksander Tavernier – kapitan kawalerii francuskiej w latach 1804–1813, instruktor jazdy konnej w Wersalu i szkole hrabiego Esterhazy na Węgrzech.

¹⁹ J. Starzewski, *Ze wspomnień o Michale Starzewskim*, Kraków 1932, s. 16–53.

²⁰ M. Starzewski, *O szermierstwie* [w:] J. Starzewski, dz. cyt., s. 105. Potwierdzeniem wartości traktatu M. Starzewskiego jest fakt, że z jego rękopisu korzystał W. Mańkowski, autor książki pt. *Szermierka na szable*, wydanej we Lwowie w 1929 r.

Starzewski udzielał prywatnych lekcji szermierki, a także uczył muzyki i gimnastyki do grudnia 1855 r.

Wszystkie stowarzyszenia o celach niezarobkowych w Austrii działały na podstawie Ustawy z 15 listopada 1867 r. o prawie stowarzyszania się. Stowarzyszenia definiowane były jako dobrowolne, trwałe zrzeszenia o celach niezarobkowych i zakładały je wyłącznie osoby fizyczne. Na żądanie każdego stowarzyszenia władza krajowa musiała poświadczyć istnienie organizacji według osnovy przedłożonych statutów. Liberalne prawo austriackie o stowarzyszaniu się nie regulowało kwestii nazwy stowarzyszenia, pozostawiając to uznaniu samych członków, dlatego część organizacji sportowych przyjmowała jeden z członów nazwy zbieżny z tytułem prawnym, np. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, a pozostałe mające formułę stowarzyszenia nazywały się klubem, np. Lwowski Klub Sportowy Pogoń²¹. W Krakowie w 1900 r. Feliks Adam Nowotny²² założył szkołę szermierczą im. Wołodajewskiego, która działała krótko. Prowadzono zajęcia w Krakowskim Oficerskim Klubie Szermierzy pod kierownictwem E. Linnemanna. Następnie w 1901 r. w ramach krakowskiej Czytelni Akademickiej im. A. Mickiewicza zawiązało się kółko miłośników sportu składające się z działów: łyżwiarstwa i kolarstwa, wycieczek pieszych i wodnych, szermierki, jazdy konnej, gimnastyki i strzelectwa oraz zabaw ogrodowych²³. W 1909 r. powołano sekcję szermierczą przy Krajowym Związku Turystycznym, którą następnie przekształcono w Krakowski Klub Szermierzy, działający do wybuchu I wojny światowej. Klub organizował zajęcia szermiercze ze znanymi fechtmistrzami – Konradem Winklerem i Antonim Bąkowskim²⁴. Po uzyskaniu niepodległości, w 1922 r. powołano pierwszą sekcję szermierki Akademickiego Związku Szermierczego w Krakowie²⁵.

Prekursorem nauki fechtunku w Królestwie Polskim był Teodor Matthes, który od 1831 r. prowadził lekcje szermierki w swoim prywatnym zakładzie gimnastycznym. Jednym z pierwszych nauczycieli w Warszawie był Marian Olszewski, który nauczał od 1870 r. szermierki pojedynkowej. W latach 1853–

²¹ D. Dudek, *Zarys dziejów i organizacja stowarzyszeń kultury fizycznej*, „Studia i Monografie” nr 16, AWF Kraków 2001.

²² 19 listopada 1903 r. w drodze konkursu stanowisko naczelnika Miejskiej Zawodowej Straży Pożarnej objął 30-letni kpt. Feliks Adam Nowotny, syn powstańca z 1863 r., od 1898 oficer wojsk austriackich, świetny fechtmistrz, założyciel szkoły szermierki i klubu szermierzy im. Wołodajewskiego.

²³ A. Kurek, *Galiczyjskie stowarzyszenia kolarskie 1886–1914*, „Monografie” nr 1, AWF Kraków, s. 179.

²⁴ Antoni Stanisław Bąkowski, instruktor szermierki w szkole Wiener-Neustadt, założył w Krakowie Krakowski Klub Szermierzy, powołany przez Polski Komitet Igrzysk Olimpijskich we Lwowie do przygotowania reprezentacji szermierzy do VI Igrzysk Olimpijskich.

²⁵ AZS Kraków działał od 15 stycznia 1922 r., pierwszy zarząd stanowili: dr Macudziński – prezes, dr A. Adler – wiceprezes, Bezdek – sekretarz, J. Zabielski – skarbnik, dr A. Papee – gospodarz, Gędziński – zastępca gospodarza; „Przegląd Sportowy” 1921, nr 33, s. 10.

1866 szermierkę propagowali warszawscy fechtmistrzowie Michał Majewski i jego syn Stanisław oraz szkoła fechtunku Rudolfa Graffa. Odnotowano, że Francuz Julian Michaux w 1890 r. nauczał szermierki na szable w armii carskiej metodą włoską²⁶.

W Wielkopolsce pierwsze wzmianki o nauczaniu szermierki w latach 1852–1863 odnotowano w Gimnazjum w Lesznie, a następnie w Gnieźnie, gdzie uczył fechtunku Juliusz Methner, a kontynuował zajęcia Bernard Stensslof²⁷. W poznańskim „Sokole” zajęcia z szermierki wprowadzono w 1910 r. – ćwiczone szermierkę na szable.

Dynamiczne wznowienie działalności statutowej klubów nastąpiło po uzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. Ośrodkami wiodącymi były Lwów, Kraków, Warszawa, Poznań i Katowice. We Lwowie po połączeniu Lwowskiego Klubu Szermierczego i oddziału szermierczego „Sokoła-Macierzy” utworzono ośrodek szkolenia. Fechtmistrzami w klubie byli: A. Bąkowski, L. Sedlaczek, E. Linnemann, S. Sielawa i T. Zubrzycki.

Rozwój sportu szermierczego w Polsce w latach 1918–1939

Po uzyskaniu przez Polskę niepodległości nastąpiło duże zaangażowanie władz państwowych i skupienie się wokół problemów związanych z tworzeniem narodowej armii i odbudową kraju. Dużą rolę przypisano kulturze fizycznej, wydano szereg ustaw rządowych, np. ustawę o powszechnym obowiązku wychowania fizycznego młodzieży i przysposobieniu wojskowym z 1924 r. Wpływ armii na sport polski wzrosły po przewrocie majowym w 1926 r. i objęciu pełnej władzy przez Józefa Piłsudskiego. Założony w 1919 r. Polski Komitet Igrzysk Olimpijskich powierzył Lwowskiemu Klubowi Szermierzy prowadzenie przygotowań do pierwszego startu w Igrzyskach Olimpijskich w Antwerpii. Odpowiedzialnymi za przygotowania sportowe byli fechtmistrzowie: Emil Vambera, Władysław Sobolewski i Antoni Bąkowski z Lwowskiego Klubu Szermierzy. Jednak wyjazd polskiej reprezentacji nie doszedł do skutku, przyczyną była wojna polsko-bolszewicka²⁸. Prezes Polskiego Komitetu Igrzysk Olimpijskich

²⁶ M. Łuczak, *Wpływ myśli teoretycznej i praktycznej szkoleniowców węgierskich na sukcesy polskiej szermierki*, „Prace Naukowe Akademii im. J. Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2009, z. 8.

²⁷ Tenże, *Szermierka w Polsce w latach 1945–1989*, s. 21.

²⁸ 12 października w hotelu Francuskim powołano komitet udziału Polski w igrzyskach olimpijskich, w skład którego weszli: dr Stanisław Kopczyński i H. Szot-Jeziorowski jako przedstawiciele Ministerstwa Zdrowia Publicznego, dr Władysław Osmolski – przedstawiciel Ministerstwa Spraw Wojskowych, dr Mieczysław Orłowicz – przedstawiciel Ministerstwa Robót Publicznych, Kazimierz Hemerling i dr Stanisław Polakiewicz ze Lwowa, Ludwik Christelbauer – prezes Polskiego Związku Piłki Nożnej we Lwowie, Tadeusz Kuchar – prezes utworzonego poprzedniego dnia Polskiego Związku Lekkiej Atletyki. Zaawansowanie przygotowań sporto-

Stanisław Lubomirski wysłał depeszę do komitetu belgijskiego VII Olimpiady, w której pisał:

[...] ciężka sytuacja polityczna i wojenna, w jakiej znalazła się nasza ojczyzna, wywołała żywiołowy ruch wśród całej młodzieży polskiej, która gremialnie udaje się na front. Wśród młodzieży tej znaleźli się w pierwszym szeregu i polscy sportsmeni, którzy nie chcą opuszczać Ojczyzny w tak ciężkiej dla Polski chwili. Nie wątpimy, że Belgia, która w ubiegłej wojnie dała tak wspaniałe dowody patriotyzmu i waleczności, zrozumie dziś stanowisko polskiej młodzieży i nieobecność naszą na tym międzynarodowym święcie wychowania fizycznego, uzna za zupełnie zrozumiałą²⁹.

Kolejnymi stowarzyszeniami kultury fizycznej, w których powołano sekcje szermiercze, były ośrodki akademickie. W II Rzeczypospolitej rozwijano akademicki sport na uniwersytetach, gdzie powstawały związki sportowe: AZS Poznań (1919), AZS Warszawa (1921), AZS Lublin (1922), AZS Lwów (1922), AZS Kraków (1922). Dla kształcenia przyszłych kadr kultury fizycznej ważnym przedsięwzięciem było powołanie Centralnej Wojskowej Szkoły Gimnastyki i Sportu w Poznaniu. W latach 1921–1929 ukończyło kursy szermierki w tej placówce 22 oficerów i 156 podoficerów³⁰. We Lwowie prowadzono w latach 1921–1925 w Korpusie Kadetów obowiązkowe zajęcia szermiercze. W okresie późniejszym powstały wojskowe kluby szermiercze: w Krakowie, Warszawie, Łodzi, Przemyślu, Modlinie i Toruniu.

Działacze klubów szermierczych zaproponowali powołanie polskiego stowarzyszenia, które w zamierzeniach powinno opracować ujednolicone regulaminy i przepisy zgodne z przepisami międzynarodowej federacji szermierczej, ustalać plany szkolenia i kalendarz sportowy oraz kontrolować ich działalność, organizować mistrzostwa Polski i imprezy międzynarodowe, a także szkolić kadrę trenerską i sędziowską.

Po krajowych konsultacjach z inicjatywy działaczy szermierczych w salach Lwowskiego Klubu Szermierzy delegaci pięciu klubów zorganizowali 28 maja 1922 r. konstytucyjne zgromadzenie, które powołało Polski Związek Szermierczy³¹. Powstałe stowarzyszenie połączyło i nadzorowało działalność wszystkich polskich klubów szermierczych. Pierwszy zarząd powołano 26 listopada 1922 r. w składzie: Emil Vambora – prezes (Lwowski Klub Szermierzy), Władysław

wo-organizacyjnych, które nie bez kłopotów odbywały się w trudnej przecież sytuacji polityczno-gospodarczej kraju oraz gotowość do olimpijskiego startu polskiej ekipy spełzły na niczym – sytuacja na froncie bolszewicko-polskim uniemożliwiła uczestnictwo w igrzyskach olimpijskich w 1920 r. Wobec konieczności skierowania wszystkich sił do obrony państwa PKIO podjął 12 lipca decyzję odwołującą udział Polski w igrzyskach olimpijskich.

²⁹ D. Dudek, *Józef Piłsudski wobec problemów kultury fizycznej (1910–1935)*, AWF Kraków 2004, s. 75.

³⁰ A. Pawelek, *Centralna Wojskowa Szkoła Gimnastyki i Sportu 1921–1929*, Poznań 1929, fехmistrzem w szkole był L. Targler

³¹ Klubami, które delegowały swoich przedstawicieli, były: AZS Kraków, AZS Poznań, Cracovia Kraków, Hagibor Przemyśl i Lwowski Klub Szermierzy.

Mańkowski – I wiceprezes (Lwowski Klub Szermierzy), Bolesław Macudziński – II wiceprezes (AZS Kraków), Jan Mackiewicz – sekretarz (Lwowski Klub Szermierzy), Bronisław Kielbusiewicz – skarbnik (Lwowski Klub Szermierzy), członkowie: Jerzy Mostowy (Lwowski Klub Szermierzy), Stanisław Janicki (AZS Poznań) i Jerzy Zabielski (AZS Kraków)³². Stowarzyszenie zostało przyjęte w poczet Związku Polskich Związków Sportowych i do Międzynarodowej Federacji Szermierczej³³. Po trzech latach działalności organizacyjnej we Lwowie związek został przeniesiony do Krakowa. Nowatorskim krokiem dla rozwoju dyscypliny było wprowadzenie do szkół wyższych i wojskowych zajęć z szermierki np.: w Uniwersytecie w Poznaniu, Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, Centralnej Szkole Wojskowej Gimnastyki i Sportu w Poznaniu, a następnie po jej przeniesieniu – w Centralnym Instytucie Wychowania Fizycznego w Warszawie.

Dalszy dynamiczny rozwój sportu szermierczego nastąpił po przewrocie majowym w 1926 r. Wówczas przy Ministerstwie Spraw Wojskowych utworzono Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, który nadzorował i popularyzował polski sport, w tym także przeznaczał subwencje na jego rozwój. Subwencje Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego i Związku Polskich Związków Sportowych przyczyniły się do zwiększenia poziomu sportowego i zatrudnienia szkoleniowca węgierskiego Beli Szombathelyego. Kolejnym krokiem było w 1928 r. przeniesienie siedziby Polskiego Związku Szermierczego z Krakowa do Warszawy. Polityka polskich władz wojskowych zmierzała do przejęcia funkcji kierowniczych w organizacjach i instytucjach społecznych. Funkcje prezesów i członków zarządu szermierczego pełnili do końca lat trzydziestych oficerowie polskiej armii. Związek powołał referat do spraw kobiet, kierownikiem został Amelia Podczalska-Laskowska. W przedstawionym okresie zmieniono zapisy statutu związku szermierczego, dokonano podziału terytorium Polski na okręgi szermiercze, opublikowano listę zawodników i klas sportowych oraz określono zakres działalności związku w stosunku do okręgów. Z inicjatywy Leona Kozy-Kozarskiego powstał Zakład Sprzętu Szermierczego Kulmatyckiego w Górze Kalwarii oraz wytwórnia sprzętu szermierczego Krynickiego w Warszawie³⁴.

³² M. Łuczak, *Szermierka w Polsce 1918–1945*, s. 61.

³³ Międzynarodowa Federacja Szermiercza, (Federation Internationale Escrime), powstała 29 listopada 1913 roku na wniosek delegatów reprezentujących 9 państw: Niemiecki Związek Szermierczy – E. de Bary; Belgijska Federacja Szermiercza – G. Renard, Ch. Cnoops, A.Sarens, P. Anspach; Czeski Szermierczy Klub Riegel Bohemia – J. Tucek, V.C. Vanicek, Francuska Federacja Szermiercza – markiz de Chasseloup-Laubat, Bruneau de Laborie, R. Lacroix i B.Gravier; Angielski Związek Szermierczy – E.Seligman; Holenderski Związek Szermierczy – A.E.W. de Jong; Węgierski Związek Szermierczy – dr Bela Nagy i dr Pierre Toth; Włoska Federacji Szermiercza – G. De Valle; Norweska Federacja Szermiercza.

³⁴ *60 lat Polskiego Związku Szermierczego*, s. 11.

W 1934 r. Międzynarodowa Federacja Szermiercza powierzyła Polskiemu Związkowi Szermierzemu organizację mistrzostw Europy w Warszawie³⁵. Na mapie sportowej Polski wiodącymi ośrodkami szermierzczymi były kluby działające w dużych aglomeracjach: Warszawie, Lwowie, Krakowie, Katowicach, Łodzi i Poznaniu.

Polskie piśmiennictwo szermiercze w okresie II Rzeczypospolitej

Równoległe z działalnością organizacyjną związku został opublikowany pierwszy regulamin szermierczy: *Regulamin Zawodów Międzynarodowego Związku Szermierczego*³⁶. Z kolei *Szermierka na szable* Władysława Sobolewskiego była w okresie międzywojennym pierwszą publikacją sportową poświęconą metodyce nauczania szermierki. Autor przedstawił w niej założenia włoskiej szkoły szermierczej, a zawarte treści prezentowały metodykę nauczania oraz taktykę walki z zawodnikami leworęcznymi. Kolejna publikacja to podręcznik przygotowany przez Władysława Dańczuka w 1924 r., wydany przez Okręgową Szkołę Policji Państwowej w Łodzi pt: *Walka wręcz, boks, szermierka*³⁷. Podręcznik zalecano dla wykładowców szkół policyjnych do nauczania szermierki na szable. W 1925 r. został wydany podręcznik Henryka Murero: *Szermierka w rycinach*. Autor opisał zasady nauczania trzech broni: szabli (pałasza), szpady i floretu. Treści uzupełniały ryciny przedstawiające podstawowe działania szermiercze. W 1926 r. Zygmunt Hartleb opublikował książkę *Szabla polska, jej rozwój historyczno-techniczny*. Była to książka skierowana głównie do historyków sztuki, kolekcjonerów broni białej oraz osób i instytucji zajmujących się konserwacją szabel. Kolejną pozycją piśmiennictwa szermierczego był wydany w 1929 r. we Lwowie podręcznik *Szermierka na szable* autorstwa Włodzimierza Mańkowskiego. Autor opisał rozwój szermierki na szable ze szczególnym uwzględnieniem szkoły włoskiej w jej klasycznym wydaniu. Praca ta charakteryzowała podstawowe umiejętności szermierza, nazwy i definicje działań oraz przykłady ich zastosowania w walce. Według autora: „postawa szermiercza szeroka, powrót z wypadu na palce, cięcia zamachowe ze stawu łokciowego, wymachy i młyńce również z łokcia”. Nowatorski był opis rozgrzewki z uwzględnieniem ćwiczeń gimnastycznych dla szermierzy. Po raz pierwszy omówiono w polskiej sportowej literaturze szermierczej technikę rzutu, który określono *fleche*. Podręcznik uzupełniały przykłady ćwiczeń, ryciny, zdjęcia

³⁵ Zawody zorganizowano w dniach 20–29 czerwca 1934 r. w Warszawie, w Dolinie Szwajcarskiej – siedzibie Warszawskiego Towarzystwa Łyżwiarzkiego, drużyna szablowa zajęła III miejsce.

³⁶ *Regulamin zawodów Międzynarodowego Związku Szermierczego*, wydawnictwo TG „Sokół”, Warszawa 1928.

³⁷ W. Dańczuk, *Walka wręcz, boks, szermierka*, Łódź 1924.

zawodników i fehmistrzów lat dwudziestych. Charakterystyczne było połączenie nazewnictwa włoskiego z polskim: „Gdy przeciwnik ripostuje fintą filo, możemy appuntatę wykonać kawacją”. Obszernie i dokładnie omówiony został metodyczny zestaw lekcji przygotowujących do walk *assaut*, analiza walki z „mańkutem i naturalistami” i zestawienie tabelaryczne akcji szermierczych było podsumowaniem dwustustronicowej książki.

W latach trzydziestych, w II Rzeczypospolitej propagowano sport i rekreację wśród kobiet. W 1935 r. przy poparciu Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego wydano podręcznik *Wychowanie fizyczne kobiet*. Trzy rozdziały były poświęcone łucznictwu, strzelectwu i szermierce. Autorką rozdziału o szermierce była Wiktoria Goryńska. W Polsce dla kobiet proponowała floret rekreacyjny.

Szermierka pań różni się zasadniczo od szermierki panów. O ile w tej ostatniej najważniejszą rzeczą jest walka i zwycięstwo zawsze jednak podług przyjętych zasad, o tyle w walkach pań estetyka winna być uważana za czynnik równorzędny a w początkach nawet za najważniejszy³⁸.

W publikacji zostały zamieszczone niezbędne informacje do zajmowania się szermierką dla zdrowia i zabawy. Dodatkowo autorka zamieściła ryciny sprzętu szermierczego, rodzaje uchwytów do floretu, a także regulamin i zasady walki. Publikacja była pierwszą w piśmiennictwie polskim, która zalecała floret jako broń do ćwiczeń szermierczych i skierowana była głównie do kobiet. W 1939 r. W. Boziewicz wydał *Polski kodeks honorowy*³⁹, zbiór przepisów i regulaminów prowadzenia pojedynków z wykorzystaniem szabli i pistoletów.

II wojna światowa położyła kres rozwojowi sportu w Europie i na świecie – do 1945 r. W pierwszych dniach września 1939 r. w polskiej wojnie obronnej, a także podczas późniejszych działań wojennych poległo wielu znanych działaczy, szermierzy i fehmistrzów⁴⁰. Okres wojenny w Polsce przyczynił się do dużych zniszczeń wielu obiektów sportowych, sprzętu sportowego, a rozwój szermierki, podobnie jak pozostałych dyscyplin sportowych, uległ zahamowaniu.

Polski Związek Szermierczy w latach 1945–2017

Po zakończeniu działań wojennych, z inicjatywy zarządu Śląskiego Okręgowego Związku Szermierczego, w dniu 21 października 1945 r. odbyło się zebranie przybyłych delegatów z Krakowa, Łodzi i Katowic. W Wojewódzkim

³⁸ W. Goryńska, *Szermierka*, „Wychowanie Fizyczne Kobiet”, t. 4, PU WFiPW, Warszawa 1935.

³⁹ W. Boziewicz, *Polski kodeks honorowy*, Księgarnia Czarneckiego, Warszawa 1939.

⁴⁰ B. Tuszyński, *Księga sportowców polskich ofiar II wojny światowej 1939–1945*, Warszawa 1999. Autor zamieścił biogramy szermierzy, którzy zginęli w czasie trwania działań wojennych. Byli to m.in.: A. Adler, J. Dziurzyński, R. Kantor, E. Koenner, W. Goryńska, L. Lubicz-Nycz, W. Łabędziewski, A. Małecki, B. Olszewski, S. Parecki.

Domu Kultury w Katowicach przy ul. Francuskiej 12 na walnym zjeździe reaktywowano Polski Związek Szermierczy, z siedzibą w Katowicach, oraz wybrano pierwszy po II wojnie światowej zarząd Polskiego Związku Szermierczego, w składzie: ppłk Włodzimierz Stahl – prezes, wiceprezesi dr Adam Papee, dr Mirosław Kulesza, Tadeusz Friedrich – skarbnik, Jan Nawrocki – sekretarz i kapitan sportowy, gospodarz – Wiktor Wrona. Członkowie zarządu: Irena Nawrocka, Arkadiusz Brzezicki, Bogdan Czyżewski, ppor. Zygmunt Fokt, dr Guzy, Skiba, ppłk Derks, Szpałek, J. Zawadzki. Powołano trzy komisje: komisję rewizyjną – przewodniczący J. Rybicki, komisję sportową – przewodniczący A. Papee, i komisję sędziowską – przewodniczący J. Wodniecki. Pierwsze powojenne mistrzostwa Polski w szermierce rozegrano w Katowicach⁴¹. Na Śląsku odbudowano bazę sportową i reaktywowano kluby szermiercze. W Hucie Baildon produkowano klingi szermiercze, a w Śląskich Zakładach Technicznych – maseki. W późniejszym okresie wznowiono produkcję kling i masek w Wytwórni Sprzętu Sportowego w Górze Kalwarii.

Po dwóch latach działalności w marcu 1947 r. na walnym zebraniu Polskiego Związku Szermierczego wybrano kolejny zarząd. Prezesem został płk Włodzimierz Stahl, a wiceprezesami inż. Borejda, Otto Fiński i Mieczysław Kawalek, kapitanem sportowym – A. Papee, sekretarzem – J. Nawrocki, skarbnikiem – Bośniacki, członkami: Kamila Mondrał, mjr Arkadiusz Brzezicki, Jan Wójcik, Stanisław Sołtan, inż. Olęcki. Zarząd powołał na trenera reprezentacji Polski w szabli fechtmistrza węgierskiego Janosa Keveya⁴². W październiku 1947 r. na nadzwyczajnym zebraniu funkcję prezesa powierzono gen. E. Kuszczce⁴³, wiceprezesami zostali: Adam Papee, Otto Fiński i Bolesław Kantor, kapitanem sportowym – J. Nawrocki, sekretarzem – Kamila Mondrał, gospodarzem – A. Wójcicki, członkami zarządu: M. Kawalek, Stanisław Sołtan, Antoni Franz. Decyzją władz sportowych przeniesiono siedzibę związku do Warszawy i 12 grudnia 1948 r. wybrano zarząd w składzie: płk Otto Fiński – prezes, wiceprezesi – A. Brzezicki, mjr Better, dyr. Olędzki, sekretarze – K. Mondrał, I. Tychanowicz, skarbnik – kpt. J. Łysakowski, kapitan sportowy – T. Friedrich, gospodarz – A. Wójcicki, referat do spraw kobiet – I. Nawrocka, referat walki na bagnety – kpt. Z. Fokt, członkowie J. Nawrocki, M. Kawalek.

Zgodnie z zaleceniami Ministerstwa Obrony zarząd Związku wprowadził do szkolenia sportowego szermierkę na bagnety w dniu 12 kwietnia 1949 r. Szermierka na bagnety była obowiązkowa w Wojsku Polskim, Powszechnej Organi-

⁴¹ Mistrzostwa Polski odbyły się w dniach 27–29 VI 1946 r. w Katowicach, uczestniczyło w nich 13 szablistów, 7 florecistów i 9 szpadzistów. Mistrzami Polski zostali: we florecie i szpadzie B. Banaś, we florecie kobiet A. Skupieniówna, a w szabli T. Zaczek.

⁴² W październiku 1947 r. Zarząd PZS podpisał umowę z J. Keveyem na stanowisko trenera krajowego w szermierce. Trenował kadrę szablową do 1958 r., opracował koncepcję polskiej szkoły szablowej opartej na dynamice, szybkości, refleksie i perfekcyjnym wykonaniu akcji szermierczych.

⁴³ Poseł na Sejm, generał dywizji Wojska Polskiego.

zacji „Służba Polsce” oraz w klubach Ligi Przyjaciół Żołnierza i Ludowych Zespołach Sportowych.

Zmiany, które nastąpiły w polskim sporcie w 1949 r., dotyczyły również sportu szermierczego. Sterowany przez PZPR sport zrywał z narodowymi tradycjami i rodzimymi wzorami. Wprowadzono dwustopniową strukturę jednostek sportowych. Koła sportowe działały w ramach zakładów pracy, natomiast dawne kluby łączono z innymi. Zmieniano nazwy klubom o przedwojennych tradycjach i wprowadzono nazwy branżowych zrzeszeń sportowych np. Górnik, Unia, Stal. W miejsce doświadczonych działaczy, odsuwanych z przyczyn politycznych, wprowadzano nowych, niemających doświadczenia w działalności sportowej⁴⁴. Sekcje sportowe służyły do pomnażania dorobku medalowego w sporcie wyczynowym, a koła sportowe miały umasowić kulturę fizyczną. Powołany w grudniu 1949 r. Główny Komitet Kultury Fizycznej za cel przyjął upowszechnienie wychowania fizycznego i sportu według wzorców radzieckich⁴⁵. Polski Związek Szermierczy przekształcono w Społeczną Sekcję Szermierki GKKF, a na jej przewodniczącego wybrano Ottona Fińskiego.

Wraz z uzyskaniem w 1956 r. przez społeczeństwo niektórych swobód, władze Społecznej Sekcji Szermierki GKKF na zorganizowanym krajowym zebraniu szermierzy dokonały krytyki działalności prezydium Społecznej Sekcji Szermierki GKKF, które w rozwiązywaniu problemów nie kierowało się zasadą kolegiałności, zwłaszcza przy podejmowaniu ważnych decyzji, oraz wykazywało brak należytego zainteresowania sytuacją klubów i okręgowych związków szermierczych funkcjonujących w terenie. Wybrano nowy skład prezydium Sekcji. Znaleźli się w nim zasłużeni trenerzy i działacze. Uchwała GKKF z kwietnia 1957 r. dała możliwość przekształcenia sekcji sportowych GKKF w związki sportowe z osobowością prawną. Ponownie reaktywowany został Polski Związek Szermierczy, który na zorganizowanym w czerwcu 1957 r. walnym zjeździe dokonał wyboru działaczy. Wprowadzono nowy statut ze zmienioną strukturą organizacyjną. Rozszerzono skład zarządu, powołano okręgi szermiercze jako ogniwa pośrednie. Zarząd PZS powołał kilka komisji, m.in. komisję sportowo-wyszkoleniową, której działalność przyniosła wymierne rezultaty sportowe, osiągnięte przez polskich szermierzy na arenie międzynarodowej. Bezpośrednią kontrolę nad pracami Komisji sprawował Polski Komitet Olimpijski.

W lutym 1960 r. podczas kolejnego walnego zjazdu PZS wybrano jego władze. Prezesem został Mirosław Kulesza, wiceprezesami – Konrad Kaleta i Edward Wieczorek, sekretarzem – Andrzej Przeździecki, skarbnikiem – Jerzy Buczak, a po jego rezygnacji (2 lutego 1960 r.) Bolesław Borzęcki; kierownikiem wyszkolenia – Zbigniew Czajkowski. Członkami zarządu zostali: J. Rybicki, M. Kuszewski, Jacek Żemantowski, Władysław Dobrowolski, Jan Nawrocki i A. Białecki, którego następnie zastąpił Antoni Sobik. Na kolejnym zjeździe,

⁴⁴ M. Łuczak, *Szermierka w Polsce w latach 1945–1989*.

⁴⁵ P. Godlewski, *Sport w Polsce na tle politycznej rzeczywistości lat 1944–1956*, s. 33.

w 1962 r., funkcję prezesa powierzono Edwardowi Sznajderowi, wiceprezesa to Konrad Kaleta i Edward Wieczorek, skarbnik – B. Borzęcki, sekretarz – E. Gałąj, członkowie: B. Banaś, Z. Czajkowski, W. Dobrowolski, J. Nawrocki, J. Rybicki, A. Przeździecki, E. Kazimierski, T. Łoński.

W latach 1967–1972 dokonano zmian w kierownictwie związku. W 1967 r. zrezygnował z pracy w PZS Edward Sznajder, stanowisko prezesa objął Konrad Kaleta. Obowiązki wiceprezesa ds. organizacyjnych powierzono Bolesławowi Banasiowi, a wiceprezesa ds. sportowych Jerzemu Jabrzemskiemu. Kolejna zmiana władz zarządu nastąpiła pod koniec 1967 r. Prezesem wybrano ponownie Mirosława Kuleszę, który pełnił tę funkcję w latach 1960–1962. Wiceprezesami mianowano Konrada Kaletę i Jerzego Jabrzemskiego, a skarbnikiem Bolesława Borzęckiego. Trwający kryzys we władzach związku spowodował, że z zarządu odeszło kilku działaczy, pod koniec 1968 r. przyjęto rezygnację prezesa Mirosława Kuleszy. Zarząd podjął decyzję o terminie walnego zjazdu sprawozdawczo-wyborczego w dniu 26 stycznia 1969 r. i wyznaczył do pełnienia obowiązków prezesa Bolesława Borzęckiego. Nowym prezesem związku wybrany został Lech Kochański, wiceprezesami Zygmunt Fokt oraz Władysław Dobrowolski. W maju 1969 r. Zygmunta Fokta zastąpił Bolesław Borzęcki. W lutym 1969 r., po śmierci Władysława Dobrowolskiego, wiceprezesem został Wojciech Zabłocki (funkcję sprawował do grudnia 1970 r.). Następnie prezesem wybrano M. Kuszewskiego (do grudnia 1972 r.), którego zastąpił Jerzy Pawłowski. Skarbnikiem związku został Janusz Czerwonka, sekretarzem generalnym – Zdzisław Bill, a po nim Jadwiga Ślawska. Członkami zarządu byli: Mieczysław Borski, Wojciech Zabłocki, Zygmunt Pawlas, Tadeusz Małodobry, Tadeusz Fukała, Andrzej Gierczyński, Jerzy Krawczyk, Tadeusz Jabłoński, Jerzy Sobol i Marek Starczewski.

W 1973 r. powołano Polską Federację Sportu, do której przystąpił Polski Związek Szermierczy wraz z okręgowymi związkami szermierzymi. Kolejne wybory władz odbyły się 14 października 1973 r. Komisjom związku przewodniczyli: do spraw sędziowskich – Z. Pawlas, sprzętu – T. Jabłoński, dyscypliny – T. Fukała, zagranicznej – W. Zabłocki, regulaminu – A. Gierczyński. Funkcję prezesa zarząd powierzył Jerzemu Pawłowskiemu, którego kadencja trwała do 6 października 1974 r. Obowiązki prezesa związku przejął Konrad Kaleta, a wiceprezesem ds. organizacyjnych został Jerzy Sobol, następnie Bolesław Borzęcki, do spraw sportowych – Witold Woyda, którego po dwóch miesiącach zastąpił Jerzy Sobol. Prowadzenie sekretariatu powierzono Jadwidze Ślawskiej, a obowiązki skarbnika przejął Jerzy Krawczyk. Członkami zarządu zostali: Tadeusz Fukała, Andrzej Gierczyński, Tadeusz Jabłoński, Zygmunt Pawlas, Zbigniew Przeździecki, Wojciech Zabłocki, Andrzej Sanetra. Nowym kierownikiem szkolenia związku wybrano Andrzeja Dominiaka.

W grudniu 1976 r. walny zjazd wybrał nowe władze na kolejną kadencję. Prezesem został ponownie Konrad Kaleta. Funkcje wiceprezesa ds. sportowych

powierzono Adamowi Lisewskiemu, wiceprezesa ds. propagandy – Jackowi Żemantowskiemu, wiceprezesa ds. organizacyjnych – Bogdanowi Kontowiczowi. Sekretarzem i skarbnikiem ponownie wybrano Jadwigę Ślawną (do września 1977 r.) i Jerzego Krawczyka. Członkami zarządu byli: Bolesław Banaś, Bolesław Borzęcki, Tadeusz Fukała, Andrzej Gierczyński, Tadeusz Małodobry, Zygmunt Pawlas (do marca 1978 r.), od 28 kwietnia 1978 r. powołano nowych członków, którymi zostali: Tadeusz Macudziński, Zbigniew Przeździecki, Witalis Nowicki, Wacław Steć (do listopada 1979 r.) i Andrzej Sanetra. Po rezygnacji Konrada Kalety z działalności w związku, 6 maja 1977 r. zarząd na prezesa desygnował Bogdana Kontowicza.

Kolejny walny zjazd odbył się 1 grudnia 1980 r. Wybrano zarząd w składzie: prezes Adam Lisewski, funkcje wiceprezesów powierzono: Franciszkowi Sobczakowi, Tadeuszowi Fukale Jerzemu Jabrzemskiemu, Bolesław Banaś został skarbnikiem. Członkami zarządu zostali: Jacek Bierkowski, Wojciech Dryła, Tadeusz Macudziński, Władysław Strzałka oraz Jerzy Wójcik, Bolesław Borzęcki, Andrzej Sanetra, Romuald Piasecki i Stanisław Kruciński.

Zgodnie ze statutem kolejny walny zjazd sprawozdawczo wyborczy odbył się w 1984 r. i powołał na nową kadencję zarząd w składzie: Adam Lisewski – prezes, wiceprezes do spraw sportowych – Franciszek Sobczak, wiceprezes do spraw sprzętu – Tadeusz Fukała, skarbnik – Bolesław Banaś, członkowie zarządu: Andrzej Sanetra, Jacek Bierkowski, Czesław Wardzyński, Romuald Piasecki, Ryszard Kunze, Janusz Zugaj, Jerzy Wójcik, Stanisław Kruciński, Władysław Strzałka i Wojciech Dryła.

Kolejny zjazd Polskiego Związku Szermierczego zorganizowany został 8 stycznia 1989 r. w Warszawie. Funkcję prezesa powierzono Ryszardowi Parulskiemu. I wiceprezesem został Adam Lisewski, wiceprezesem ds. sportowych – Zbigniew Skrudlik, a wiceprezesem ds. wychowawczych – Jacek Bierkowski. Wśród członków zarządu znaleźli się: Zbigniew Czajkowski, Aleksander Fot, Tadeusz Fukała, Wojciech Dryła, Zygmunt Kawecki, Ryszard Kunze, Adam Medyński, Romuald Piasecki, Tadeusz Piguła, Franciszek Sobczak i Zdzisława Walewska. W dniu 14 listopada 1992 r. ponownie A. Lisewski powołany został na prezesa Polskiego Związku Szermierczego. Zarząd funkcjonował w składzie: prezydium: Adam Lisewski – prezes, Jacek Bierkowski, Jerzy Kubiczek – wiceprezisi. Członkowie: Andrzej Borkowski, Zbigniew Czajkowski, Wojciech Dryła, Krzysztof Grzegorek, Paweł Krawczyk, Marek Serafin, Ryszard Szczepański, Janusz Taranczewski, Włodzimierz Zawadzki.

Kolejny zjazd sprawozdawczo-wyborczy odbył się 18 grudnia 2004 r. w Warszawie, wybrano zarząd Polskiego Związku Szermierczego w składzie: Adam Lisewski – prezes, wiceprezisi: Wojciech Dryła, Jerzy Kubiczek, Cezary Siess, Janusz Taranczewski, członkowie: Ryszard Sobczak, Paweł Krawczyk, Adam Krzesiński, Andrzej Borkowski, Jerzy Kubiczek, Krzysztof Koniusz, Jacek Bierkowski. W dniu 14 lutego 2007 r. zrezygnowali z pracy w zarządzie

J. Bierkowski, C. Siess, A. Krzesiński i R. Sobczak; w dniu 24 lutego tego roku do zarządu powołano Marka Poznańskiego, Ryszarda Szczepańskiego, Zdzisława Mikulskiego i Włodzimierza Zawadzkiego.

Kolejne sprawozdawczo wyborcze walne zgromadzenie delegatów Polskiego Związku Szermierczego odbyło się w Warszawie w dniu 17 grudnia 2008 r. Zostali wybrani do zarządu: Jacek Bierkowski – prezes, wiceprezisi: Adam Konopka, Cezary Siess, Michał Morys, członkowie: Olga Cygan, Mirosław Walocho, Krystian Fajkis, Ryszard Sobczak, Andrzej Ptak, Zbigniew Drażkiewicz.

W dniu 19 marca 2011 r. nastąpiły zmiany w składzie zarządu. W miejsce Michała Morysa (rezygnacja) powołano Tadeusza Tomaszewskiego, a w miejsce Olgi Cygan Krzysztofa Głowackiego.

Zgodnie ze statutem sprawozdawczo-wyborcze walne zgromadzenie delegatów Polskiego Związku Szermierczego przeprowadzono w Warszawie w dniu 29 listopada 2016 r. Wybrano zarząd na kadencję w latach 2016–2020. Prezesem został wybrany ponownie Adam Konopka. Powołano zarząd w składzie: Ryszard Szuster, Tadeusz Tomaszewski, Ryszard Sobczak, Maciej Chudzikiewicz, Cezary Siess, Beata Rak, Krystian Fajkis, Andrzej Ptak, Jan Wachowiak, Piotr Sadowy, Mariusz Kosman i Andrzej Witkowski.

Tabela 1. Prezesi Polskiego Związku Szermierczego w latach 1922–2016

Lp.	Imię i nazwisko	Prezes PZS w latach	Siedziba Związku
1.	Emil Vambora	1922–1925	Lwów
2.	prof. Walery Goetel	1925	Kraków
3.	dr Adam Papee	1925–1929	Kraków
4.	gen. Kazimierz Fabrycy	1929–1932	Warszawa
5.	płk Plato Bałaban	1932–1938	Warszawa
6.	gen. Bolesław Wieniawa-Długoszewski	1938	Warszawa
7.	gen. Eugeniusz Kozicki	1939	Warszawa
8.	płk. Włodzimierz Stahl	1945–1947	Katowice
9.	gen. Eugeniusz Kuszko	1947	Warszawa
10.	płk Otto Fiński	1948–1960	Warszawa
11.	Mirosław Kulesza	1961–1962	Warszawa
12.	Edward Sznajder	1963–1966	Warszawa
13.	Konrad Kaleta	1966–1967	Warszawa
14.	Mirosław Kulesza	1967–1968	Warszawa
15.	Bolesław Borzęcki	1968–1969	Warszawa
16.	Lech Kochański	1969–1972	Warszawa
17.	Jerzy Pawłowski	1973–1974	Warszawa
18.	Konrad Kaleta	1974–1977	Warszawa
19.	Bogdan Kontowicz	1977–1980	Warszawa

Tabela 1. Prezesi Polskiego Związku Szermierczego w latach 1922–2016 (cd...)

Lp.	Imię i nazwisko	Prezes PZS w latach	Siedziba Związku
20.	Adam Lisewski	1980–1989	Warszawa
21.	Ryszard Parulski	1989–1992	Warszawa
22.	Adam Lisewski	1992–2008	Warszawa
23.	Jacek Bierkowski	2008–2012	Warszawa
24.	Adam Konopka	2012–2016	Warszawa
25.	Adam Konopka	2016 –	Warszawa

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Honorowi Prezesi i członkowie Polskiego Związku Szermierczego

Lp.	Imię i nazwisko
1.	Bolesław Banaś
2.	Bolesław Borzęcki
3.	Zygmunt Fokt
4.	Mirosław Kulesza
5.	Adam Lisewski
6.	Włodzimierz Mańkowski
7.	Adam Papee
8.	Zbigniew Przeździecki
9.	Antoni Sobik
10.	Edward Sznajder
11.	Ryszard Parulski

Źródło: opracowanie własne.

Zakończenie – „Pomni przeszłości patrzeć musimy w przyszłość”

Szermierka jest sportem o dużych tradycjach w naszym kraju, początkowo była dyscypliną popularną w wojsku polskim oraz wśród młodzieży akademickiej. Klimat dla rozwoju tworzyły liczne środowiska oddanych działaczy, zawodników oraz pasjonaci związani z tą dyscypliną. Wszystkie sukcesy sportowe osiągnęli reprezentantów na wielkich światowych imprezach, igrzyskach olimpijskich, mistrzostwach świata i Europy – popularyzowały szermierkę. Dorobek sportowy stanowi istotny potencjał, który przywróci blask i chwałę polskiej szermierce w XXI wieku.

Odtworzenie 95-letniej historii i dzieje współczesne Polskiego Związku Szermierczego służą polskiej sportowej edukacji historycznej i są przydatne w wychowaniu patriotycznym, moralnym i sportowym dzieci i młodzieży oraz przyszłych pokoleń Polaków.

Bibliografia

- Bernolak K., *Podręcznik szermierczy i krótki opis szabli polskiej*, Przemyśl 1898.
- Borysiuk Z., *Historyczne przeobrażenia szabli jako broni siecznej*, „Ido – Ruch dla Kultury” 2005, t. 5, s. 9–14.
- Borzęcki B., *Białą bronią urzeczeni*, PZS, Warszawa 1994.
- Boziewicz W., *Polski kodeks honorowy*, Księgarnia Czarneckiego, Warszawa 1939.
- Bryła K., *Szermierz postępowy, czyli podręcznik do nauki szermierki szpadonem*, Stanisławów 1888.
- Dudek D., *Zarys dziejów i organizacja stowarzyszeń kultury fizycznej*, „Studia i Monografie”, nr 16, AWF, Kraków 2001.
- Dudek D., *Józef Piłsudski wobec problemów kultury fizycznej (1910–1935)*, „Studia i Monografie”, nr 26, AWF, Kraków 2004.
- Durski A., *Szkoła szermierki siecznej*, Lwów 1879.
- Cynarski W.J., *O sztuce szermierki. Uwagi o szermierce klasycznej*, „Ido – Ruch dla Kultury” 2004, t. 4, 29–42.
- Cynarski W.J., *Próby restauracji polskiej sztuki militarnej na przełomie XX i XXI wieku*, „Ido – Ruch dla Kultury” 2009, t. 9, s. 44–59.
- Czajkowski Z., *Nowa szermierka*, MON, Warszawa 1951.
- Czajkowski Z., *Szermierka w dawnej Polsce*, IdO – Ruch dla Kultury, Rzeszów 2007, t. 7.
- Czerwiński A., Dudek L., *Szabla żołnierza polskiego XIX i XX wieku*, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 1988.
- Dańczuk W., *Walka wręcz, boks, szermierka*, Łódź 1924.
- Gnoiński B.Z., *Szkoła szermierki*, Księgarnia Narodowa, Warszawa 1909.
- Godlewski P., *Sport w Polsce na tle politycznej rzeczywistości lat 1944–1956*, Poznań 2006.
- Goryńska W., *Szermierka. Wychowanie fizyczne kobiet*, PU WFiPW, Warszawa 1935, t. 4.
- Hartleb Z., *Szabla polska, jej rozwój historyczno techniczny*, wyd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów 1926.
- Kevey J., *Szermierka na szable*, GKKF, Warszawa 1952.
- Karuga T., *Wkład Akademickiego Związku Szermierczego do rozwoju sportu szermierczego w Polsce*, [w:] Obodyński K. (red.), *Sport i wychowanie fizyczne w środowisku akademickim*, Warszawa 1985, s. 241–267.
- Kurek A., *Galicyjskie stowarzyszenia kolarskie 1886–1914*, AWF, Kraków 2012.
- Kwaśniewicz W., *Dzieje szabli w Polsce*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1999.
- Laskowski K., *Dziesięć sportów dla młodzieży*, Warszawa 1912.
- Laskowski K., *Sportowa szermierka na bagnety*, GKKF, Warszawa 1951.
- Łepkowski J., *Broń sieczna w ogóle i w Polsce uważana archeologicznie*, Kraków 1857.

- Lisowski W., *Polskie Korpusy Kadetów*, MON, Warszawa 1982.
- Łuczak M., *Szermierka w Polsce w latach 1945–1989*, AWF, Poznań 2002.
- Łuczak M., *Szermierka w Polsce 1918–1945*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2016.
- Marcinek T., *Leksykon polskiej szermierki 1922–2012*, PZS, Warszawa 2012.
- Mańkowski W., *Szermierka na szable*, Wydawnictwo Ossolineum, Lwów 1929.
- Marzec H., *Historia medalami pisana*, OZS, Katowice 2002.
- Murero M., *Szermierka w rycinach*, M. Arc, Warszawa 1925.
- Nadolski A., *Polska broń. Broń biała*, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 1984.
- Oszast H., *Szkoła jazdy konnej i szermierki w Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej połowie XIX wieku*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1963, t. 7, s. 491–499.
- Ozoray-Schenker Z., *Szermierka na szable*, wyd. Sport i Turystyka, Warszawa 1962.
- Piasecki E., *Dzieje wychowania fizycznego*, wyd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów 1929.
- Raciborski A., *Historia i psychologia szermierki*, Lwów 1894.
- Rotkiewicz M., *Początki szermierki kobiet do 1939 roku*, „Sport Wyczynowy” 1988, nr 2–3, s. 57–73.
- Sawicki Z., *Michała Starzewskiego traktat o szermierstwie w tłumaczeniu i interpretacji Zbigniewa Sawickiego*, Signum Polonicum, Zawiercie 1990.
- Sawicki Z., *Traktat szermierczy o sztuce walki polską szablą husarską – podstawy*, Zawiercie 2004.
- Sobolewski W., *Szermierka na szable*, Warszawa 1920.
- Spyra S., *Szermierka*, AWF, Warszawa 1970.
- Starzewski J., *Ze wspomnień o Michale Starzewskim*, Drukarnia Narodowa, Kraków 1932.
- Szajna G., *Piśmiennictwo szermiercze w polskiej literaturze sportowej*, [w:] T. Socha (red.), *Współczesne problemy badawcze w szermierce*, AWF, Katowice 2009, s. 147–163.
- Szajna G., *Zarys historii piśmiennictwa szermierczego na ziemiach polskich do 1914 roku*, „Z Najnowszej Historii Kultury Fizycznej”, t. 7, Gorzów Wielkopolski 2008, s. 71–80.
- Wasztyl R., *Fechmistrz Tetmajera, u źródeł krakowskiej szermierki*, „Rocznik Krakowski”, Kraków 1990, s. 233–237.
- Zabłocki W., *Cięcia prawdziwą szablą*, Sport i Turystyka, Warszawa 1989.
- Zaborniak S., *Lekkoatletyka na ziemiach polskich 1867–1918*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2004.
- Żytny J., *Krótki zarys szermierki na szable*, wyd. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, Lwów 1908.

Jubilee 95th Anniversary of Polish Fencing Federation

Abstract

Because of the 95th anniversary of the Polish Fencing Federation, the article presents the origin of establishment and activity of this association. Fencing in the past art of war was the ability to fight with melee weapons. In Poland it has a rich tradition, which refers to chivalrous traditions. In this article, the history of the development of this discipline in Poland over the centuries is described. The activity of the Polish Fencing Federation took over the organization of fencing fights and unified the regulations concerning them, it led to selecting Polish national fencing team and supervising their preparation to taking part in international tournaments and the Olympic Games. Activists involved in the development and organization of Polish fencing are introduced. Reconstruction of the 95 year old history of founding and activity of the Polish Fencing Federation serves Polish sport historical education and can be very helpful in patriotic, moral and sporting upbringing of youths and future generations of Poles.

Keywords: 95th anniversary of Polish Fencing Federation, history of fencing, Polish fencing clubs.